

NOTE LEXICOGRAFICE

Ion MARIU

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară

„Sextil Pușcariu”

Cluj-Napoca (România)

Abstract

The author presents 5 lexicographical notes (1) *alát¹, halát¹, holátă, holátie, olát*; (2) *cătărîgi = cotoroáge*; (3) *ceapáuă, ceapáu, ceapláu*; (4) *cheanț, cleanț, geanț, janț*; (5) *cheățălă = chițele*. Directly, these notes critically (but not polemically) refer to the MDA, in the second section dedicated to commentaries; indirectly, they refer, based on the files collected, to the editing of the DLR, the old series (= DA) and also DLR, the new series.

Keywords: *lexicography, lexicology, etymology, definition, meaning*

Résumé

L’auteur présente cinq entrées lexicographiques: (1) *alát¹, halát¹, holátă, holátie, olát*; (2) *cătărîgi = cotoroáge*; (3) *ceapáuă, ceapáu, ceapláu*; (4) *cheanț, cleanț, geanț, janț*; (5) *cheățălă = chițele*. Ces entrées se rapportent directement, de manière critique (mais non polémique), au MDA, dans la deuxième section dédiée aux commentaires; indirectement, elles se rapportent, sur la base des fiches collectées, à l’édition du DLR, ancienne série (= DA), ainsi qu’à la nouvelle série du DLR.

Mots-clés: *lexicographie, lexicologie, étymologie, définition, sens*

Precizare: Prezentele note lexicografice fac parte dintr-un serial de astfel de texte lingvistice. Direct, aceste note, în secțiunea a II-a, cea consacrată *observațiilor*, se referă, critic (și nu criticist), la MDA; indirect, însă, ele vizează, desigur, și redactarea, pe sau în baza fișierului marelui nostru dicționar academic, ca DLR (serie nouă), a DA sau, riguros și (foarte) adevărat, a DA ms, lucrare lexicografică academică integral redactată și revizuită (din păcate chiar și ideologic) prin efortul lexicografilor clujeni (în perioada 1942–1952) și a celor bucureșteni (în perioada 1949–1952). Această versiune, finalizată în anul 1952, a DLR academic nu a fost, din motive extralingvistice (= politico-ideologice), publicată, fapt pentru care acest dicționar, aflat în manuscris la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București, este cunoscut (și citat), de către specialiști, prin sigla DA ms sau, mai rar, de către redactorii DLR (serie nouă), prin sigla DA-bază, pentru că, în anul 1959, când DLR pușcarian se

reia, DA ms este folosit ca bază în redactarea (începând cu litera **M**) a DLR, s e r i e n o u ă, de către lexicografii bucureșteni, clujeni și ieșeni ai celor trei institute de specialitate ale Academiei Române (=, pe atunci, Academia Republicii Populare Române). Să mai precizăm (și aici) că, pentru partea din DLR (s e r i e v e c h e) = DA, parte elaborată și publicată sub conducerea r e a l ă a lui Sextil Pușcariu, DA ms a c o n s t i t u i t și a d e v ă r a t a b a z ă a r e s c r i e r i i, din păcate, **necritice** și r e s t r i c t i v actualizate (= doar neologic) a respectivelor articole lexicografice în insolitul mic dicționar academic (MDA).

Neavând, pentru moment, posibilitatea unei consultări (directe sau indirecte) a DA ms, regretăm profund faptul că, pentru articolele din MDA reproduse în prima parte (= **I**) a notelor noastre lexicografice, nu am putut să reproducem, integral, și articolele corespunzătoare din DA ms, cele care, aceste articole și nu cele din DA, au fost, cu adevărat, rescrise de redacția MDA. Reproducerea, după articolele din DA, și a acestor articole din DA ms ar fi fost, cu siguranță, foarte instructivă și foarte lămuritoare din multe puncte de vedere.

1. ALÁT¹, HALÁT¹, HOLÁTĂ, HOLÁTIE, OLÁT

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1934/348, este lucrat următorul articol lexicografic i n d e p e n d e n t:

„**HALÁT**^[1] s. a. [...] (Mold., Bucov., Ban.) Instrument, sculă, unealtă (mai ales de plugărie [...]); [...]. [Și: **alat** s. a. | Plur.: -laturi, -late]. – Din turc. **alat** (bulg., sârb. (**h**)**alat**) «instrument». Cfr. o l a t”.

1.2. În DA 1934/400, este lucrat următorul articol lexicografic i n d e p e n d e n t:

„**HOLÁTIE** s. f. [...] Acareturi. VAIDA. Cfr. h e i u. – Probabil, același cuvânt cu **halat**¹”.

2.1. În DLR 1969/181, este lucrat următorul articol lexicografic i n d e p e n d e n t:

„**OLÁT** s. n. **1.** (Învechit) Provincie, regiune, ținut, teritoriu; p. e x t. (mai ales la pl.) împrejurime [...]. **2.** (Învechit și regional, mai ales la pl.) Moșie; gospodărie mare; p. r e s t r. clădire, acaret [...]. – Pl.: **olate** și **olaturi** [...]. – Și: **olátă** (LB, [...], pl. și **olăți** [...], **olete** [...]); (cu sg. refăcut) **olătură** [...] s.f.; **holáte** [(ALR II/I MN 123, 3832/349)] subst. pl. – Etimologia necunoscută”.

3.1. În MDA 2001/43, este lucrat următorul articol lexicografic i n d e p e n d e n t:

„**alat**¹ *sn* [At: DA ms 68/ Pl: ~uri/ E: nct] (Csc) Dependințele gospodăriei”.

3.2. În MDA 2002/595, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**halat**¹ *sn* [At: MARIAN, S. R. II, 207/ Pl: ~uri și ~e/ E: bg **алат**, srb **alat**, tc **alat**] **1** (Reg) Unealtă de plugărie [...]. **4** (Csc) Obiecte de gospodărie Cf *alat*¹, *olat*”.

3.3. În MDA 2002/653, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**holată** *sf* [At: CHEST. II. 392/362/ Pl: ~te, ~uri/ E: nct] (Reg; lpl) **1** Clădiri din curtea unui mare proprietar Si: (reg) *holatie* (**2**) (reg). [sic!] **2** | (Lpl) Construcții auxiliare care țin de o gospodărie. **3** (Csc) Locatari ai unui imobil”.

3.4. În MDA 2002/653, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**holatie** *sf* [At: VAIDA/ Pl: ~ii/ E: **halat**¹] **1-2** (Reg) Holată (**1-2**) Cf *hei*”.

3.5. În MDA 2003, III/819, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**olat** *sn* [At: (a. 1629) IORGA, D.B. I, 44/ v: **holate** sp, ~ă, ~ură *sf*/ Pl: ~e și ~uri, (rar) *olături*/ E: nct] (Înv) **1** Provincie. **2** (Pex; mpl) Împrejurare. [...]. **4** (Îrg; mpl) Moșie. **5-4** (Îrg; mpl) Gospodărie (mare). **7** (Îrg; mpl) Clădire”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa și preciza că forma lexicală **alát** nu este lucrată, în DA 1913, nici ca articol lexicografic independent și nici ca articol lexicografic de trimitere la articolul lexicografic independent **halát** din DA 1934/348 (vezi-I, *supra*, I.1.1.), articol redactat de Th. Capidan și revizuit de S. Pușcariu înainte de perioada cuprinsă între „6.VII.1913 – 18.XI.1913”, când, în această perioadă, s-a tipărit coala tipografică 22 din tomul II, partea I (: F-Î), coală ce cuprinde și forma lexicală **alát** redactată ca variantă lexicală a formei-titlu **halát**.

Note:

a. Așadar, în anul 1913, forma lexicală **alát** era prezentă în fișierul dicționarului (= „colecția de fișe”, cum, sintagmatic, denumea S. Pușcariu fișierul), fișa sau fișele cuprinzând această formă lexicală fiind însă plasată/e, din păcate, doar la litera **H** și nu (printr-o fișă semnal de trimitere) și la litera **A**, organizare alfabetică defectuoasă a materialului lexical excerptat (sau comunicat), ceea ce, desigur, explică (nu însă și justifică) absența acestei forme lexicale etimologice din DA 1913.

b. Dacă și numai dacă C. Lacea ar fi cunoscut această formă lexicală în perioada când redacta cuvintele începătoare cu **ala-**, atunci și numai atunci, cu certitudine, ar fi redactat, în conformitate cu soluția lexicografică adoptată, fie un articol lexicografic de trimitere (= în cazul când considera forma **alát** ca variantă lexicală a formei-titlu **halát**), fie un articol lexicografic independent

(= în cazul când considera forma **alat** ca formă-titlu, iar forma **halát**, ca variantă lexicală a acesteia, soluție lexicografică ce-l obliga pe Th. Capidan să redacteze doar un articol lexicografic de trimitere, de genul: „**HALÁT** s. a. v. **alat**”).

2. În al doilea rând, vom observa și preciza că, spre deosebire de redacția pușcariană a DA, redacția MDA consideră, greșit, că formele lexicale **alát** și **halát** reprezintă două unități lexicale aparte, fapt pentru care redactează două articole lexicografice independente, unul pentru forma-titlu **alát**¹, cu „etimologia necunoscută”, și un altul, cu „etimologie multiplă”, pentru forma-titlu **halát**¹ (v., *supra*, I.3.1. și 3.2.). În legătură cu aceste două articole lexicografice independente din MDA 2001, considerăm obligatoriu formularea următoarelor întrebări:

a. De ce, pentru prima atestare a formei-titlu **alát**¹, a fost menționată sursa: „DA ms 68” și nu sursa DA 1934/348, s.v. **halát**¹?!

b. De ce etimologia formei **alat** este necunoscută, din moment ce ea este corect menționată în DA 1934/348, s.v. **halát**¹?!

c. De ce redacția MDA a rescris, mecanic, două articole lexicografice independente din DA ms și nu unicul articol lexicografic independent (: **halát**⁽¹⁾) din DA 1934/348, rescriere ce ar fi obligat redacția MDA să elaboreze un articol lexicografic independent, cu titlul **alat**¹ sau **halat**¹, și un articol lexicografic de trimitere, cu titlul **alat**¹ sau **halat**¹?!

3. În al treilea rând, vom observa și vom preciza că forma lexicală **holátie** din DA (v., *supra*, I.1.2.) și MDA (v., *supra*, I.3.4.) nu reprezintă etimologic (= formal și semantic) e valuată o (altă) unitate lexicală aparte, ci ea, ortografiată corect (= *holáte*, prin ascunderea elementului semivocalic al așa-numitei, de către S. Pușcariu, „difongări țărănești”), nu este decât pluralul formei lexicale **holătă**, lucrată (și ea numai) în MDA (v., *supra*, I.3.3.) ca articol lexicografic independent, menționându-se, ca geosinonim, pentru sensul 1., „(reg) *holatie* (2)”, deși un sens 2 nu există în MDA, ci numai și numai un dublu sens, numerotat 1-2 și definit: „(Reg) *Holătă* (1-2)”.

4. În al patrulea rând, vom observa și preciza că pluralul *holate* (ortografiat, de data aceasta, corect, prin rescrierea articolului lexicografic independent **olát** din DLR 1969/181) este lucrat nu numai ca formă-titlu = (adică) ca articol lexicografic independent, ci și ca variantă lexicală a formei-titlu **olát** (v., *supra*, I.3.5.), fără însă a se redacta, pentru această variantă lexicală, și un articol lexicografic de trimitere.

5. În al cincilea rând, vom observa și preciza că etimologia indicată de către redacția MDA pentru forma-titlu **holatie*** (=, în realitate, pl. *holate*, rostit *holatîhe*, și nu sg. **holatie***, rostit *holatîhe*) descinde, suprimând adverbul *probabil*, din explicația dată de redacția DA: „Probabil, același cuvânt cu **halat**¹” (v., *supra*,

I.1.2.). În realitate, însă, cum am arătat în observațiile 3. și 4., *holátie* nu este decât forma de plural feminin a formei-titlu **holátă**, care, etimologic (în MDA cu: „etimologie necunoscută”), provine, intern (= pe terenul limbii române), din forma-titlu **olát** (pentru care, v., *infra*, observația 7.).

Notă. Am însoțit (mai sus) forma-titlu **holatie** din DA și MDA de un asterisc, plasat însă la coada și nu la începutul cuvântului (v., pentru punerea în circulație a unei astfel de proceduri grafice, Mării 2015/251 și, mai ales, Mării 2017/284, I.3.), deoarece o formă lexicală *holatihe* = **holatie** nu știm să fi fost înregistrată până acum. (Dacă, totuși, o astfel de formă lexicală, conținând 4 și nu 3 silabe, a fost atestată, dovedindu-ne ignoranți, ne cerem, ca de obicei, iertare.) Chiar dacă se va dovedi că o astfel de formă lexicală există în realitatea lingvistică românească dialectală, atunci, trebuie precizat (încă) de pe acum, ea nu va putea fi interpretată ca o (altă) unitate lexicală independentă decât dacă și numai dacă se va demonstra că ea ar proveni din (: <) **holátă** + *-ie*, ceea ce ar fi nu greu, ci imposibil de susținut cunoscând, exact, procedeul derivării sufixale.

6. În al șaselea rând, vom observa și preciza că sensul 3 din MDA al regionalismului **holátă** (v., *supra*, I.3.3.) trebuie eliminat, pentru că **holátă** = „3 (Csc) Locatari ai unui imobil” nu este decât (și) o altă variantă lexicală (și nu un dublet onomasiologic) a termenului **gloátă**.

Notă. Pentru celelalte variante, cu **h-**, ale unității lexicale **gloátă** (precum: **hólotă**, **hoálătă**, **holoátă**, **holútă**), a se vedea DA 1934/401–402.

7. În al șaptelea rând, vom preciza că am inclus, în redactarea acestei note lexicografice, și forma lexicală (= „învechită și regională”) **olát** (cu variantele ei lexicale: **olátă**, **olátură** și **holátă**), deoarece considerăm că, etimologic (= formal și semantic) evaluată, și forma lexicală regională **olat** descinde, *i n d i r e c t*, din tc. **alat**. Nici fonetic (=, riguros, fonematic) și nici semantic (= semasiologic) această explicație avansată de noi nu întâmpină împotriviri.

Notă. Chiar dacă, în viitor, se va argumenta convingător că **olat** ar fi de origine preosmanlâie (= cumanică), origine pentru care a se vedea, acum, Boerescu 2017/397–424, în special p. 409 și 420 (precizând că și Scriban (1939 =) 2013/897 consideră forma lexicală **olát** = „ținut, regiune” ca fiind de origine cumanică spre deosebire de forma lexicală **olat** = „instrumente accesorii ale casei, ale unei mașini”, pe care o considera ca < „turc. ar. *alat*, pl. *alet*, unelte; sârb. *àlat*, *hàlat*, alb. *halát*”), nici atunci nu cred că forma lexicală **olát** (și, desigur, ale ei variante lexicale) trebuie lucrată separat, ca un (alt) articol lexicografic independent.

8. În al optulea rând, vom observa și vom preciza că definirea sensului 2 din MDA 2003, III/819 este greșită: nu trebuie utilizat sinonimul „împrejurare”, ci sinonimul „împrejurime” (cum, corect, este definit acest sens în DLR 1969/181).

9. În al nouălea (și ultimul) rând, vom preciza că, *i n t e n Ț i o n a t*, am neglijat, cu puține excepții, semasiologia celor cinci articole lexicografice independente din MDA, pentru că este (nu bine, ci) obligatoriu să așteptăm (pre pământ sau în ceruri) și redactările ce vor fi realizate de către redacțiile DLR, s.n., literele **A** și **H**. Până atunci, în încheierea acestei note lexicografice, considerăm că cele două redacții, cea bucureșteană și cea clujeană, trebuie, neapărat, să colaboreze în vederea **reredactării** actualizate critic a articolelor lexicografice independente reproduse, *supra*, sub **I**.

2. CĂTĂRÍGI = COTOROÁGE

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1940/203, este lucrat următorul articol lexicografic *i n d e p e n d e n t*:

„**CĂTĂRÍGI** s.f. plur. (Cul.) = **piftii** (Transilv.) LB, COSTINESCU, ALEXI, VICIU, GL., CANDREA, Ț.O. [...]. [Și: **catarigi** DICȚ.). – Cf. sârb. **kotrig** «articulație, încheietură». Cf. *c o t o r o a g e*, *c o t o n o g i*”.

1.2. În DA 1940/850, este lucrat următorul articol lexicografic *i n d e p e n d e n t*:

„**COTOROÁGE** s.f. plur. (Culin.) *Gelée*. – (Transilv., Banat) Piftii (făcute mai ales din picioare și urechi de porc), aituri, reci, recituri, *c ă t ă r i g i*, ghinturi. MARIAN, SE. I, 261, NU. 500, VICIU, GL., H. XVII 153, XVIII 26. *În ziua de Crăciun, dimineața, se dă de pomană morților: colaci cu lumânare... cotoroage...* MARIAN, ÎN. 380/16 [...] [Dicționarele dau și sensul de «picioare», care însă nu se poate atesta / Și: **cotorígi** s.f. plur. (H. XVII, 153). [...]. – Din sârb. **kotrig** «mădular, membru, articulație», influențat, poate, de *cotoroagă* și *cotor*”.

2.1. În MDA 2001/435, este lucrat următorul articol lexicografic *i n d e p e n d e n t*:

„**cătărígi** sfp [At: LB/ V: **catar~**/ E: srb **cotrig**] (Acl; Trs) Piftii”.

2.2. În MDA 2001/696, este lucrat următorul articol lexicografic *i n d e p e n d e n t*:

„**cotoroage** sfp [At: MARIAN, NU. 500/ V: **~rigi**/ E: srb **kotig** «mădular»] 1 Piftii 2 (Îe) **Mai mișcă-ți ~le** Mergi mai repede”.

3. În DELR 2018/289, este lucrat următorul articol lexicografic de tipul „cuib lexical”:

„**COTOROAGE** s. pl. tantum (Trans., Ban.) «piftie (făcută mai ales din picioare de porc), răcături, (fig., fam.) picioare – gelée; (fig.) pieds», 1825 (var. *cătărîgi*, LB), var. (Trans., Mold., Mar.) *catarigi*², *cotorigi*.

Scr. *kotrig* «mădular, articulație», infl. de *cotor*, de unde forma *cotorigi*. Forma *cotoroage*, infl. de *cotonoage*, fem. pl. al adj. *cotonog* DA // ← *cotonog* SDLR; v. *cătăligă* CDED II 77; ← *cotonoage* «picioare (de porc)», infl. de *picioaroage* P. Boerescu, LR 4/2009, 476 (dar sensul «picioar» pentru *cotonoagă* este incert, atestat doar la Polizu, V., cf. DA, s.v. *cotonog*); cf. *cotonoagă* CADE”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa și preciza că formele lexicale **cătărîgi** (cu varianta lexicală **catarîgi**) și **cotoroáge** (cu varianta lexicală **cotorîgi**) sunt lucrate în DA (v., *supra*, I.1.1., 1.2.) ca două articole lexicografice independente, soluție lexicografică prezentă, firească (=, desigur, datorită neactualizării critice a DA), și în MDA (v., *supra*, I.2.1., 2.2.), considerându-se, astfel, că am avea de-a face cu două unități lexicale independente și nu cu o unică unitate lexicală, așa cum, pe bună dreptate, consideră redacția DELR 2018 (v., *supra*, I.3.).

2. În al doilea rând, n-am înțeles și nu înțelegem de ce redacția DA în cazul articolului **cătărîgi** a însoțit (precedându-l) etimonul „sârb. **kotrig**” de trimiterea: „cf.” (!), precizare absentă din MDA, dicționar în care, însă, etimonul sârbesc este ortografiat cu greșeli în ambele articole lexicografice (: **cotrig**, **kotig** =, desigur, **kotrig**).

3. În al treilea rând, vom observa și preciza că trimiterea (la care ne-am oprit în observația precedentă): „Cf. sârb. **kotrig** «articulație, încheietură» este urmată de următoarea trimitere: „Cf. *c o t o r o a g e*, *c o t o n o g i*”, ceea ce înseamnă că, la data redactării și revizuirii articolului **cătărîgi** (operații lexicografice înfăptuite în perioada de dinainte de „15.III.1928”, dată la care coala 13 din volumul cuprinzând articolul în cauză era tipărită), C. Lacea și S. Pușcariu cunoșteau forma lexicală (de pl.) **cotoroáge**, cum, de altfel, pe de o parte, rezultă foarte clar și din articolul lexicografic independent consacrat regionalismului **borândău**, unde (v. DA 1913/s.v.) este menționat următorul citat: „În ziua de Crăciun, dimineața, se dă de pomană morților... *cotoroage*... *borândău* și altele. MANGIUCA, ap. MARIAN, Î. 380”, citat utilizat și în redactarea regionalismului **cotoroáge** (v., *supra*, I.1.2.). Pe de altă parte, să nu uităm că S. Pușcariu și C. Lacea erau brașoveni, iar în *Brașovul de altădată* „din urechile și botul porcului se făceau «cotoroagele», cu mult usturoi, care se vedeau și în vitrinele cârciumilor, când tăiau porcii, cu un strat gros de boia – «paprică» – deasupra” (Pușcariu 1977/183).

4. În al patrulea rând, vom preciza că etimologia propusă de redacția DA (etimologie pentru care a se vedea observația de sub 5.) îi obliga pe C. Lacea și S.

Pușcariu să lucreze formele lexicale **cătărigi, catarigi, cotoroage, cotorigi** ca un singur articol lexicografic (cum, corect, a procedat redacția DELR 2018) chiar și numai pentru simplul (dar esențialul) motiv că precitatele forme lexicale regionale nu se găsesc, l e x i c o l o g i c, în situația (spre exemplu a) c u v i n t e l o r **drept** și **direct**, **subțire** și **subtil**, **vână** și **venă**, **bătrân** și **veteran** etc., forme lexicale românești considerate, pe bună dreptate, ca unități lexicale aparte (lucrate, lexicografic, ca articole independente), provenite **direct**, **direct** și/sau **indirect** din unul și același etimon l a t i n: **directus, subtilis, uena, ueteranus, moștenit**, în cazul cuvintelor: **drept, subțire, vână** și **bătrân**, și, pe de altă parte, **împrumutat** (direct și/sau indirect prin intermediul limbilor romanice; de regulă prin franceză), în cazul cuvintelor: **direct, subtil, venă** și **veteran**.

5. În al cincilea rând, vom observa și preciza că, spre deosebire de redacția DA (și, implicit, redacția MDA), redacția DELR consideră, corect, că formele lexicale regionale: **cotoroáge, cătărigi, catarígi, cotorígi** reprezintă nu numai etimologic (v. DA, MDA), ci și formal (= fonetico-fonematic) și semasiologic o singură unitate lexicală. Etimologic, însă, nu credem că formele lexicale regionale **cotoroáge, cătărigi, catarígi, cotorígi** (precum și altele nesemnificate de cele trei dicționare academice observate, dar care, aceste și alte forme lexicale regionale, au fost înregistrate de atlasele lingvistice românești din a II-a și a III-a generație) descind (influențate fiind de *cotor, cotonoage, picioaroage*) din scr. **kotrig** „mădular, articulație”. Câtă vreme, pe de o parte, în graiurile dacoromâne nu știm să fi fost înregistrată o formă lexicală ***cotrig** = „mădular, articulație” (ceea ce, desigur, nu înseamnă că ea nu există sau că nu a fost înregistrată până acum), iar, pe de altă parte, nu știm ca în sârbocroată să fi fost atestat (ceea ce, evident, nu înseamnă că o astfel de denumire nu ar exista regional), pentru literarul „*pihtija*” (v. Gămulescu, Jivcoviți 1970/329), termenul ***kotrig**, considerăm că etimologia propusă de DA și acceptată de DELR nu se susține. Am putea, totuși, admite, în absența existenței unei denumiri ***kotrig** = „piftie”, această etimologie numai și numai dacă am considera că născocitori ai acestei denumiri pluriformale ar fi vorbitorii români b i l i n g v i, soluție etimologică care ne-ar obliga să vorbim nu de un împrumut lexical sârbocroat, ci de o c r e a ț i e lexicală românească m o ș t e n i t ă.

6. În al șaselea (și ultimul) rând, considerăm că redacția ieșeană a DLR (s.n.), litera C va trebui să elaboreze nu două articole lexicografice independente, ci numai un singur asemenea articol lexicografic, valorificând – a r e a l, f o r m a l și s e m a s i o l o g i c – răspunsurile foarte importante înregistrate de către anchetatorii și autorii atlaselor lingvistice românești regionale ca răspuns la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă: „Ce mâncare zici că faci din picioarele de porc pe care le fierbi și le pui în farfurii ca să se prindă?”, de sub poziția [1470] = „piftie, pl.” din *Chest. NALR* 1963/67, material lexical publicat, cum publicate sunt

și răspunsurile înregistrate de E. Petrovici la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [4380] = „picioroange («échasses»), pl.” din *Chest. ALR II* 1988/143. Nepublicate până acum au rămas răspunsurile înregistrate de către Sever Pop la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [745] = „răcături, aături” din *Chest. ALR I* 1989/35, fapt pentru care (responsabil și generos fiind în continuare) ne îngăduim să redăm, l i t e r a r i z a t, materialul lexical ce trebuie fructificat în redactare articolului lexicografic (pe care eu l-aș intitula) **cotoroáge**. Iată formele lexicale, înregistrate de S. Pop, ce trebuie avute în vedere: **cotoroáge** / punctele de anchetă: 10, 11, 24, 56, 28, 30, 35, 40, 45, 49, 69, 79, 109, 180, 186; **cotoroághe** / 76; **cătărígi** / 63, 65, 85, 87, 90, 94, 96, 103, 164, 174, 178, 190, 343; **catarígi** / 93, 122; **cătăríci** / 107; **cotorígi** / 75, precizând că, în punctele de anchetă 59 și 61, S. Pop a înregistrat, pentru „răcături, aături”, și termenul **picioroáge**, răspuns valorificat în DLR 1974/542, s.v. **picioróng**, **II.2. ♦** „(Prin vestul Transilv.) Piftie (1). Cf. ALR I 745/59, 61”.

3. CEAPÁUĂ, CEAPĂU, CEAPLĂU

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1940/253, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**CEAPÁUĂ** s.f. plur. Lacets de sandales. – (Ungurism, în Suciul-superior în Transilv.) Curele la opinci, *nojițe* VICIU, GL. [Singularul pare a fi *ceapău*] – Din ung. **csapó** «cureaua biciului». Cf. *ceapla* u”.

1.2. Tot în DA 1940/253, este lucrat și articolul lexicografic independent:

„**CEAPLĂU** s.a. *Mêche* (de fouet). – (Transilv. Ungurism) Pleasnă de bici. Com. OROSZ; cf. sfârc. – Din ung. **csapló**, idem. LACEA, DR. II 901. Cf. *ceapana* [=, corect, *ceapauă*, – n.n. I.M.]”.

2.1. În MDA 2001/455, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ceapauă** *snp* [At: VICIU, GL./ E: mg. **csapó**] Curele de opinci Si: *nojițe*”.

2.2. În MDA 2001/456, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ceaplău** *sn* [At: DA ms/ Pl: ~ăi/ E: mg **csapló**] Pleasnă de bici Cf *sfârc*”.

2.3. În MDA 2001/509, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ciapău** *sn* [At: VICIU, GL./ V: ~**pauă** *sf*/ Pl: ?/ E: nct] (Trs) Curea (din piele sau din sfoară) a biciului. 2 (Lpl) Nojițe”.

3. În DELR 2015/146, este lucrat următorul articol lexicografic de „cuib lexical”:

„**CEAPĂU** *s.n.* (Trans.; atestat în pl. *ceapauă*, «curea la opinci – lacet de chaussure paysanne» 1906.

Magh. *csapó* «curea a biciului» DA [s.v. **ceapauă**]. Fam.: **ceaplău** *s.n.* (Trans.) «pleasă de bici» 1921–1922 ← *ceapău*⁰ sau < magh. *csapló* Lacea, DR 2, 1921–1922, 901 (cuvânt neîntâlnit în dicționarele consultate)”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa și preciza că, pentru una și aceeași unitate lexicală: **ceapău** < magh. **csapó**, cele trei dicționare academice observate elaborează, *gr e ș i t*, două articole lexicografice independente de către redacția DA (v., *supra*, I.1.1. și I.2.), trei articole lexicografice independente de către redacția MDA (v., *supra*, I.2.1., 2.2. și 2.3.), precum și un articol lexicografic „familiar” de către redacția DELR (v., *supra*, I.3.), cuprinzând acest articol lexicografic de tipul „cuib lexical”, un articol lexicografic „subordonator”, consacrat formei lexicale **ceapău**, și un articol lexicografic „subordonat” acestui articol lexicografic „de bază”, consacrat formei lexicale **ceaplău**. Altfel formulată această observație lexicografică, vom spune că formele lexicale *ceapăuă*, **ceapău** și **ceaplău** sunt considerate, lexicologic, de către toate cele dicționare precitate ca reprezentând două unități lexicale separate în DA (: *ceapauă* și **ceaplău**) și în DELR (: **ceapău** și **ceaplău**), precum și trei unități lexicale independente în MDA (: *ceapăuă*, **ceaplău**, **ciapău**).

2. În al doilea rând, în legătură cu cele două articole lexicografice din DA, vom observa următoarele:

2.1. Singularul formei-titlu *ceapăuă* nu „pare a fi **ceapău**”, ci forma lexicală ***ceapău** (neatestată la data redactării și revizuirii articolului *ceapăuă*) chiar este, cu certitudine, singularul „ungurismului” *ceapauă*, provenită, această formă de singular, din magh. **csapó**, etimologie menținută în MDA și admisă de DELR. Chiar dacă, la data redactării articolului *ceapăuă*, redacția DA, cum am precizat mai sus, nu dispunea și de forma lexicală de singular, titlul articolului trebuia să fie ***ceapău** s.a. (= s.n.) și nu „*ceapăuă* s.f. pl.”.

Notă. Pentru sg. **ceapău**, v., acum, ALRM II 1967/ h. 1008 = *Curele (la opinci)*, punctul de anchetă 349, sursă în care se publică, (doar) interpretativ (și, bineînțeles, ciuntită politic rețeaua ALR II), răspunsurile înregistrate de Emil Petrovici la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [3340] = „«nojiță»” // «nojițe (de piele)», sg.” din *Chest. ALR II* 1988. Neinterpretate, răspunsurile se află în arhiva ALR, în plicul nr. [3340], de unde

aflăm că forma de singular (redată de noi, precum redactorul hărții interpretative precitate, tot literarizat) este bisilabică și accentuată pe silaba a doua (: **ceapău**, rostit: **cea-pău**, cu pluralul trisilabic *ceapăuă*). Tot din ALR II [3340] mai aflăm că, în punctul de anchetă 346, forma de singular este **ceapou** (= o variantă lexicală a lui **ceapău**), cu pl. (tot) *ceapăuă*.

Formele lexicele **ceapău** / punctul de anchetă 325 și **ceapou** / 346, denumind „inelul de piele care leagă cele două curele, a odârjei și a hădăragului” (v. cele două desene reproduse pe hărțile 75 și 78) au fost înregistrate, tot de anchetatorul și autorul ALR II, ca răspuns suplimentar la răspunsul înregistrat la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [5289] = „ogłaji; (curele cu ce leagă hădăragul la odârja)”, precizând că sursa ALR II 1956/h. 78, legendă **III** a fost utilizată de Tamás 1966/213–214, s.v. **ciaplău** (=, corect ortografiat, **ceaplău**).

Pentru forma lexicală **ceapău** (cu pl.: *ceapauă*), a se vedea, acum, și sursele: LEXIC REG. 1960/68 (= „pleazna biciului”, comunicat de Eugen Potoran), LEXIC REG. 1967/107 (= „1. bici din piele”; 2. șireturi din piele pentru bocanci sau pentru opinci, comunicat de Gheorghe Pop), LEXIC REG. 1967/110 (= „1. bici făcut din piele; 2. (la pl.) nojițe de opinci făcute din piele sau cauciuc”, comunicat de Gh. Boga).

2.2.1. Ca răspuns la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [3340] = „nojițe (de piele), sg.” din *Chest. ALR II* 1988, Emil Petrovici a înregistrat, în punctele de anchetă 284 și 310, forma lexicală **ceaplău**, pe de o parte, iar, pe de altă parte, ca răspuns la întrebarea lexicală onomasiologică indirectă pentru poziția [3346] = „șiret (la ghetete)” din *Chest. ALR II* 1988 (tot) Emil Petrovici a înregistrat, pentru punctul de anchetă 353, forma lexicală **ceaplău** (cu pl.: *ceaplăuă*), iar, din punctul de anchetă 362, forma lexicală **geplău** (cu pl.: *geplăuă*), o (altă) variantă lexicală a formei etimologice **ceapău**, născută, această și altă variantă lexicală, din forma lexicală **ceaplău**, prin sonorizarea consoanei inițiale.

Notă. Pentru formele lexicele **ceaplău** și **geplău**, ca răspunsuri la întrebarea pentru poziția [3346], a se vedea ALR II 1965/h. 1191, punctele de anchetă precitate.

Pentru **ceaplău** = „(la îmblăciu) «ogłaji, curele care leagă hădăragul de odârjă [...]»”, v. Teaha 1961/209. De asemenea, pentru forma lexicală „**ceoplău** (< magh. *csápló* [sic!]) «șiret; bici subțire», v. Mărușca 1970/53, precum și Teaha 1961/209, articolul lexicografic: „**ceplăie** s.n. pl. [...], *ceplăie de piele* «șireturi de piele». Var. *cioplăie*, *ciomplăie*; sg. *cioplău* – *cioplăie*”.

2.2.2. În privința etimologiei menționate de redacția DA, ea este neconvingătoare, din moment ce forma lexicală maghiară **csápló** nu a fost (ceea ce nu înseamnă că, regional, ea n-ar exista), nici până astăzi, atestată, cum reiese, clar,

pe de o parte, din Tamás 1966/213–214, care o precedă de asterisc (= bine cunoscutul semn grafic utilizat în marcarea cuvintelor neatestate), iar, pe de altă parte, din DELR care ne informează (v., *supra*, I.3.) că magh. **csapló** este un „cuvânt neîntâlnit în dicționarele consultate”. Chiar dacă forma lexicală maghiară va fi (în viitor) atestată regional, etimologia propusă de C. Lacea, într-o ședință de comunicări a Muzeului Limbii Române (v. DR, II, 1921–1922/901: „[...] ceaplău (< ung. *csapló*, *csapó* [szij] [...])”, va fi nu numai neconvingătoare, ci chiar greșită, în sensul că nu rom. **ceaplău** < magh. **csapló**, ci, exact invers, magh. **csapló** < rom. **ceaplău** < magh. **csapó** > **ceapău**, iar, apoi, influențat de cuvântul **pleasnă**, **ceaplău**.

3. În al treilea rând, în legătură cu cele trei articole lexicografice din MDA, vom observa următoarele:

3.1. Pentru articolul lexicografic independent intitulat **ceapăuă**, v., *supra*, II.2.1.

3.2. Pentru articolul lexicografic independent intitulat **ceaplău**, v., *supra*, II.2.2.1. și 2.2.2., întrebându-ne, acum, de ce redacția MDA menționează, ca primă atestare, sursa: „DA ms”, din moment ce forma lexicală regională **ceaplău** este lucrată, (tot) ca articol lexicografic independent, în DA (v., *supra*, I.1.2.), pe baza sursei: „LACEA, DR. II 901”?!

3.3. Pentru articolul lexicografic independent intitulat **ciapău** (=, corect ortografiat, **ceapău**) v., *supra*, II.2.1., precizând că:

a. Varianta lexicală **ceapăuă** a fost lucrată, tot în MDA, mai întâi, ca formă-titlu (corect ortografiată de astă dată), adică ca o altă unitate lexicală aparte (v., *supra*, I.2.1.1.).

b. Pluralul variantei lexicale **ciapău** = **ceapău** nu este necunoscut (cum precizează redacția MDA, deși, aceeași redacție, ne oferă următoarea informație semasiologică: „2 (Lpl) Nojițe”), ci el este cunoscut, fiind lucrat ca (un alt) articol lexicografic independent: „**ceapăuă** *snp*”.

4. În al patrulea rând, în legătură cu articolul lexicografic din DELR (vezi-l, *supra*, I.3.) vom observa următoarele:

4.1. Pentru forma lexicală de singular **ceapău**, atestată nu numai prin pl. **ceapăuă**, v., *supra*, II.2.1.

4.2. Pentru forma lexicală **ceaplău**, v., *descriptiv și etimologic*, *supra*, II.2.2.1. și 2.2.2.

5. În al cincilea (și ultimul) rând, redacția ieșeană a DLR (s.n., litera C) va trebui să elaboreze un singur articol lexicografic independent intitulat **ceapău**, regionalism pluriformal și polisemantic, provenit din magh. **csapó**.

4. CHEANȚ, CLEANȚ, GEANȚ, JANȚ^[1], ZGHEANȚ

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1940/317, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**CHEANȚ** s.a. *Rocher; montagne abrupte*. – Stâncă (H. II 47, cf. IX 387), munte, deal (repede RĂDULESCU-CODIN), muchie formată din pietre mari (H. II 26); (la plur.) lucruri înțesate cu măracini (RĂDULESCU-CODIN). [...] [Plur. *cheanțuri*]. – Cf. *cleanț*”.

1.2. În DA 1940/544, este lucrat următorul articol lexicografic de tipul „cuib lexical”:

„**CLEANȚ** s.a. 1⁰. *Pas* (en montagne). 2⁰. *Pied* (d'une montagne). 3⁰. *Roche escarpée*.

1⁰. (Banat) Strimtoare între dealuri cu drumuri tăiate în stâncă (LIUBA-IANA, M. 45), trecătoare peste dealuri, printre stânci; *p r i h o d, p r i o d*. Com. LIUBA. Cf. *c h e i e, d e f i l e u*.

2⁰. Picior de deal (Costeiu, Banat) Com. ITTU.

3⁰. *P. e x t*. (Banat, Oltenia) Jghiab, stâncă prăpăstioasă, cf. *ț a r c, ș t e a n, j a n ț, c ă ț i n* [...], râpă mare (H. XVII/7), stâncă (H. XVIII 137, GR. BĂN., Com. COCA) pe care omul nu se poate sui (LIUBA-IANA, M. 55), râpă stâncoasă (Valea Jiului, VICIU, GL.), ascuțișul unei stânci înalte (Sibiu; com. ITTU). [...] – Din sârbo-cr. **klánac** (genet. *klánca*) «strimtoare»; N. *D r ă g a n u, Dacoromania* III 704. Cf. *c h e a n ț*”.

1.3. În DA 1934/244 este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**GEANȚ** s.a. *Colline escurpée*. – Deal răpos și prăpăstios (Mehedinți). Com. I. MARINESCU”.

1.4. În DA 1937/6 = 2010/6, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**JANȚ**¹ = s.a. *Rache*. – (Oltenia, Banat) Stâncă, colț de piatră CADE. [...] [Plur. *janțuri*】”.

2.1. În MDA 2001/481, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„cheanț sn [At: RĂDULESCU-CODIN/ V: **chiantț**/ Pl: *~uri*/ E: ns cf **cleanț**] (Pop) 1 Stâncă. 2 Munte. 3-4 Deal (abrupt). 5 Muchie formată din pietre mari. 6 (Lpl) Locuri înțesate cu măracini. 7 Vale strâmtă și adâncă. 8 Fiecare din urmele pe care le lasă șiroaiele de apă care vin de la munte când plouă”.

2.2. În MDA 2001/563, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**cleanț**² *sn* [At: LIUBA-IANA, M. 45/ Pl: ?/ E: srb **klanats**] 1 (Ban) Trecătoare printre dealuri. 2 Picior de deal. 3 (OH) Stâncă (prăpăstioasă). 4 Râpă mare. 5 Colț de stâncă”.

2.3. În MDA 2002/519, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**geanț** *sn* [AT: DA/ Pl: -uri/ E: nct] (Reg) Deal prăpăstios”.

2.4. În MDA 2003, III/237, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**janț**¹ *sn* [At: JIPESCU, O. 48/26/ Pl: -uri/ E: nct] (OH; Ban) Stâncă”.

3. În DELR 2018/14, este lucrat următorul articol lexicografic:

„**CLEANȚ**¹ s.n. «Ban.) pas, defileu, trecătoare; (Ban) picior de deal; (Ban., Olt.) stâncă abruptă, râpă mare, stâncoasă – [...]» 1826–1829 (N. Stoica, C.B. 241), var. *cheanț*, *janț*, *zgheanț*.

Scr. *klanac* (genitiv *klanca*) «defileu, strâmtoare». [...]”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa și preciza că formele lexicale: **cheanț**, **cleanț**, **geanț** și **janț** au fost considerate, greșit, de către redacția DA ca reprezentând, formal și semantic (= semasiologic), patru unități lexicale aparte, fapt pentru care cele două echipe (coordonate de Sextil Pușcariu și avându-i, în frunte, pe C. Lacea, prima echipă, și Th. Capidan, a doua echipă) au redactat trei articole lexicografice independente (: **cheanț**, **geanț** și **janț**) și unul de tipul „cuib lexical” (: **cleanț**).

Notă. Considerăm că este important de știut că cele patru articole au fost redactate înainte de „23.VI.1912 – 20.X.1912” (= **geanț**), „15.V.1929 – 27.IX.1929” (= **cheanț**), „15.XI.1931 – 14.XII.1931” (= **cleanț**) și „1.III.1936 – 1.IV.1936” (= **janț**), perioade când au fost tipărite colile cuprinzând aceste „cuvinte” din volumele apărute în 1934, 1937 și 1940 (v., *supra*, I.1.1., 1.2., 1.3. și 1.4.).

2. În al doilea rând, vom observa și preciza că, descriptiv și (mai ales) etimologic, redacția DA face, în cazul celor patru forme lexicale, o singură legătură prin C. Lacea, redactorul principal (și) al literei **C**, care, pentru „cuvântul” **cheanț**, trimite (prin „cf.”) la „cuvântul” **cleanț** < scr. „**klánac** (genet. **klánca**)”, etimologie stabilită (cum, corect, se precizează în dicționar) de N. Drăganu și validată lexicografic de C. Lacea și S. Pușcariu.

Note.

a. Marele lingvist și filolog român își încheie nota sa etimologică (consacrată cuvântului **cleanț**) cu următoarele cuvinte: „Fără îndoială avem de a face cu un împrumut din s.-cr. *klánac*, G. *klánca* «Engpass»; cf. și slav. *klanac*, ceh. *klanec* (*hory*), plb. *klúonac* (< p.-sl. *kolnъcъ*), ap. Berneker, 547, cu trecerea obicinuită a lui *a* în *ea* după *l* și *r*. Ov. Densusianu, *Gr.Ț.Haț.*, 57, dându-i

înțelesul de «stâncă ascuțită», îl derivă greșit din tema *kŭlŭ* cu înțelesul de «ascuțit», comparându-l cu rut. *klanci* «dinți de lup», srb. *kaljak*, *kaljac* «dinte de cal» (Drăganu 1924/704, nota etimologică nr. 4).

b. La data redactării notei sale etimologice, N. Drăganu nu a cunoscut și formele lexicale **cheanț**, **geanț** și **janț**. Dacă, totuși, le-a cunoscut, atunci înseamnă că nu a făcut nicio legătură cu forma lexicală **cleanț** (ceea ce, pentru noi, e foarte greu de crezut, imposibil chiar).

3. În al treilea rând, vom observa și preciza că cele patru articole lexicografice din DA sunt, descriptiv evaluate, monoformale, alcătuite doar din formele-titlu.

4. În al patrulea rând, vom observa și preciza că de „cuvintele” (=, riguros, formele lexicale) **cleanț** și **cheanț** s-a ocupat, din punct de vedere etimologic, și coordonatorul și redactorul responsabil al DA, care, în volumul al II-lea din capodopera sa, scrie următoarele:

„În § 197 se va arăta că în Banat rostirea *cl* și *gl* a durat până prin secolul al XVIII-lea. Cuvântul de origine sârbească *klanac* (cu genitivul *klanca*) a pătruns în Banat și Oltenia, de unde se atestă azi sub forma *cleanț* (DA). În unele părți bănațene grupul *cl* a fost acomodat indigenului *cl*. Rostirea *clanț* se mai cunoaște din faptul că în jud. Mehedinți, apoi și în jud. Muscel și Buzău întâlnim cuvântul cu forma *cheanț* (DA). Evident că cuvântul acesta de origine sârbească, pătrunzând de la vest spre est, a ajuns într-o regiune în care românii rosteau *cheamă*, *gheață*... și nu mai rosteau *clămă* și *glăță* ca prin Banat. Învățând de la bănațeni cuvântul *clanț*, ei au substituit rostirea *cl*, a străinilor, cu *n*, întocmai ca în *hem* = bănațenescul *klem*” (Pușcariu 1994/219).

Notă. Completând argumentația lui Sextil Pușcariu, vom arăta și noi că rostirea *clanț* „se mai cunoaște și din faptul că” în graiul „serbo-croat” al carașovenilor din Banat cuvântul scr. **klánac** „strâmtoare între munți” are forma **klánac** „stâncă”, care, precizează marile lingvisti Emil Petrovici, „e mai probabil din rom. *c l e a n ț*” decât un derivat („mai puțin clar”) cu suf. *-ac* (v. Petrovici 1935/127, dar și p. 157).

5. În al cincilea rând, vom observa și preciza că redacția MDA, mulțumită metodei neștiințifice pentru care (din păcate) gânditorii acestui dicționar academic au optat în *r e s c r i e r e a* DA (via DA ms) și DLR (s.n.), a elaborat, evident, tot patru articole lexicografice în legătură cu care trebuie înfăptuite următoarele îndreptări:

5.1. Prima atestare a „cuvântului” **cheanț** nu este sursa: „RĂDULESCU-CODIN”, cum menționează redacția MDA, ci, cum rezultă clar din DA 1940/317, sursa: H (abreviere utilizată de redacțiile DA, DA ms și DLR s.n., dar, din păcate, înlocuită, precum și alte abrevieri, prin sigla: *Chest. Hasdeu*, abreviere ce va fi

utilizată în reredactarea DLR, literele **A, B, C, F, G, H, I, Î, J**, deși, trebuie precizat, în reredactarea literelor **D, E** și **L** a fost utilizată vechea abreviere).

Notă. Fiind mai greu de cap, n-am înțeles și nu înțelegem, stimată doamnă Monica Busuioc, de ce erau necesare aceste modificări ale unor tradiționale abrevieri bibliografice?!

5.2. Varianta lexicală **chiânt** (rostită: **chi-anț**, adică bisilabic!?) = (credem), ortografiată corect, **cheanț**, adică aceeași formă monosilabică cu a „cuvântului-titlu”.

5.3. Etimologia „cuvântului” **cheanț** nu este: „ns cf **cleanț**”, ci ea este foarte sigură, forma lexicală **cheanț** fiind foarte bine explicată de Sextil Pușcariu (v., *supra*, observația 4.).

5.4. Dacă și numai dacă fișierul marelui dicționar academic ar fi fost mereu deschis (cum s-a crezut), pe de o parte, și, pe de altă parte, dacă și numai dacă redacția MDA ar fi optat pentru o rescriere actualizată (sub toate aspectele lexicologico-lexicografice), așa cum a fost ea gândită de Sextil Pușcariu, atunci și numai atunci s-ar fi aflat că prima atestare a formei lexicale **cleanț** nu este sursa: „LIUBA-IANA, M. 45” (=, adică, anul 1895), ci, deocamdată, sursa: „N. STOICA, C.B.”, abreviere utilizată de redacțiile DLR (s.n.) și DELR, dar, (iarăși) din păcate, devenită, în DLR 2021/CCXXVI, „STOICA DE HAȚEG, C.B.”. Pentru atestarea lui **cleanț** în această sursă bănațeană, a se vedea (în abrevierea utilizată de noi) *Stoica* 1825–1827: 1981/247.

Notă. Am menționat perioada 1825–1827 fiind influențat de regretatul nostru profesor, marele lingvist clujean Romulus Todoran (v. Todoran 1969/292: „*Cronica* sa a fost scrisă la bătrânețe, între 1825, an menționat la sfârșitul prefeței, și 1827, an menționat la încheiere, când autorul avea 76 de ani”), precizând că în DELR sunt indicați, ca primă atestare, anii 1826–1829. În DLR 2021/CCXXVI, se menționează, pentru scrierea cronicii, anii 1825–1829.

5.5. Dacă și numai dacă... (v. 5.4.), atunci și numai atunci pluralul lui **cleanț** nu mai este neștiut, cum menționează MDA, ci el este *cleanțuri* (Scriban 1939 = 2013/301, Todoran 1970/54), *clențe* (Todoran 1970/54).

5.6. Etimonul menționat pentru cuvântul **cleanț** =, corect ortografiat, **klanac** și nu **klants**.

5.7. Dacă și numai dacă... (v. 5.4.), atunci și numai atunci s-ar fi aflat că întâia atestare (cunoscută până acum) a „cuvântului” **geanț** este nu sursa: „DA”, ci, precum în cazul cuvântului **cleanț**, (tot) sursa: N. STOICA, C.B. (v. Todoran 1970/56), „cuvânt” glosat de Romulus Todoran: „colț de stâncă, țanc”, iar de istoricul Damaschin Mioc: „cleanț de stâncă, deal râpos” (v. Stoica 1825–1827: 1981/324)

Notă. „Cuvântul” **geanț** a fost înregistrat, fonetic: *zanț* în ALRT II 1943/2 (rândul 15), 317, cu sensul „stâncă”. La p. 359 (în cadrul indicelui de cuvinte) regionalismul nostru este redat literarizat: **geanț**.

5.8. Pentru etimologia și statutul lexicologico-lexicografic al „cuvântului” **geanț**, a se vedea, *infra*, observația 6.

5.9. Pentru etimologia și statutul lexicologico-lexicografic al „cuvântului” **janț**¹, a se vedea, *infra*, observația 6.

6. În al șaselea rând, vom observa că, spre deosebire de redacția DA (și, implicit, redacția MDA), redacția DELR (v., *supra*, I.3.) elaborează, corect, un singur articol lexicografic independent (sau, mai exact exprimându-ne, de bază, având în vedere că e vorba de un dicționar care, pe ultima sută de metri, a adoptat, descriptiv, metoda „cuibului lexical” = a „familiei lexicale”) pentru formele lexicale **cleanț**, **cheanț**, **janț** și **zgheanț**, prima fiind considerată „cuvânt-titlu”, iar ultimele trei, variante lexicale, precizând că, spre deosebire de DA, redacția DELR adaugă forma lexicală **zgheanț** (pentru care, v. Scriban 1939 = 2013/301), dar, din păcate, elimină sau uită (!) forma lexicală **geanț** (înregistrată, pentru Serbia, de Scriban, *op. cit.*), formă foarte importantă în etimologizarea (v. *infra*) formei lexicale **janț**.

În legătură cu secțiunea consacrată etimologiei cuvântului-titlu (= **cleanț**¹) și a variantelor sale lexicale (= **cheanț**, **janț** și **zgheanț**) sunt necesare următoarele observații și propuneri:

6.1. Nu este adevărat că, așa cum ne lasă să înțelegem actuala redactare și (explicit) norma lexicografică 10.1.2. din DELR 2011/XXIII (: „În cazul etimologiilor unanim acceptate, precum și al etimologiilor multiple care menționează aceleași limbi de proveniență, nu se mai indică sursele lexicografice”), soluția etimologică: „scr. *klanac* (genitiv *klanca*) «defileu, strâmtoare»” este unanim acceptată, câtă vreme nu știm dacă marele lingvist Ov. Densusianu a revenit asupra soluției sale etimologice (v. Densusianu 1915/57), etimologie respinsă categoric de N. Drăganu (v., *infra*, observația 2., nota a.).

6.2. Soluția etimologică avansată de Ov. Densusianu trebuia, o b l i g a t o r i u, menționată în redactarea articolului lexicografic, după semnul //, care, precum glăsuiește norma lexicografică 10.1.3., „separă soluția sau soluțiile acceptate de cele respinse sau incomplete, indicându-se, de fiecare dată, etimonul propus în sursa lexicografică respectivă” (v. DELR 2011/XXIII).

6.3. Prin raportare la norma lexicografică 10.1.3.1. (: „Dacă etimologia acceptată a fost discutată pentru prima dată într-o altă lucrare decât dicționarele de referință, se dau indicațiile etimologice și bibliografice complete, apoi se precizează dicționarele care au preluat sau, după semnul //, care au respins această etimologie”), actuala redactare a articolului este, desigur, greșită. Redactarea corectă este, (iarăși desigur), următoarea: Scr. **klanac** (genitiv *klanca*) „defileu, strâmtoare” N. Drăganu

DR 3, 1923, 704... (sursă urmată de dicționarele ce și-au însușit etimologia propusă de învățatul clujean).

6.4. Trebuia menționată și etimologia (internă) dată de Sextil Pușcariu variantei lexicale **cheanț** < bănașenismul *clănaț* < scr. **klanac** (v., *supra*, observația 4.).

6.5. Pentru variantele lexicale (tot interne, precum varianta etimologizată de S. Pușcariu): **geanț**, **janț** și **zgheanț**, propun (neogramaticește) următoarele explicații etimologice:

a. Forma lexicală **geanț** (care este o formă reală și nu una literarizată) <, prin sonorizarea consoanei inițiale, **cheanț** (= *hanț*).

b. Forma **janț** (care este tot o formă reală și nu una literalizată greșit) <, prin substituirea în graiurile care nu cunosc sunetul *ž* (= „fricativă alveolo-palatală muiată”) cu *j* (= „fricativă palato-alveolară”), bănașenismul *žanț* (< **geanț**, pentru care v. 6.5.a.).

c. Forma **zgheanț** provine, presupunem, din ***gheanț** = *ganț* (< **cheanț**) fie prin prefixare (cu *s-* =, în cazul de față, *z-*), fie, mai degrabă, prin protezare (având în vedere semantica variantei lexicale **zgheanț**).

Notă. Dacă se va considera că forma lexicală **zgheanț** constituie un derivat lexical cu prefixul *z-* (= o variantă a prefixului *s-*), atunci, desigur, această formă nu va mai fi lucrată (nici într-o nouă ediție a DELR și nici în DLR, litera C) ca variantă lexicală, ci, evident, ca o unitate lexicală aparte.

7. În al șaptelea (și ultimul) rând, considerăm că redacția ieșeană a DLR, litera C, în redactarea formelor lexicale **cleanț**, **cheanț**, **geanț**, **janț** și **zgheanț**, este bine (ca să nu zicem necesar) să valorifice, critic (și nu criticist), cele observate și precizate în prezenta notă lexicografică.

5. CHEĂȚĂLĂ = CHİȚELE

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1940/318, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**CHEĂȚĂLĂ** s. f. *Tablier (court)*. – (Sârbism, în Banat). Șorț mai scurt. H. XVIII 5. – Din sârb. **kècelja**, idem (ung. *kecele*, *köcölye*)”.

1.2. Tot în DA 1940, dar la pag. 387, este lucrat și următorul articol lexicografic independent:

„**CHİȚELE** s. f. *Vêtement de femme*. – (Banat) O p r e g (LIUBA-
IANA, M. 17, H. XVIII 144, 269, GR. BĂN.) care constă dintr-un petec
și ciucuri (H. XVIII 146), și pe care-l poartă bănașenele înapoi, având
în față c ă t r i n ța (cf. LIUBA-IANA, M. 17, H. XVIII 145). *Kiczelië*
= praecinctorium. ANON. CAR. [Cu rostire dialectală: *chițăle*. H.

XVIII 145/ Plur. *chițali* H. XVIII 144]. – Din sârb. **kecelja** s. ung. **kecele** «șorț».

2.1. În MDA 2001/481, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**cheățălă** *sf* [At: H XVIII, 5/ Pl: *-le/* E: srb **kecelja**] (Reg) Șorț mai scurt”.

2.2. În MDA 2001/507, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**chițele** *sfp* [At: ANON. CAR./ E: srb. **kecelja**, mg **kecele**] (Ban) Fotă”.

3.1. În DELR 2015/180, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**CHEĂȚĂLĂ** s. f. (Ban.) «șorț scurt – tablier court» 1885. Scr. *kecelja*”.

3.2. În DELR 2015/223, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**CHIȚELE** s. f. (Ban.) «opreg, tip de șorț cu ciucuri, purtat de femei – sorte de tablier à franges, portée par les femmes» c. 1650 (var. *chițelie*). Scr. *kecelja* (< magh.) sau magh. *kecele* «șorț» (probabil < germ. medie *Kasel(e)* < lat. med. *casula*)”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa și preciza că, surprinzător (în cazul DA 1940, DELR 2015) și nesurprinzător (în cazul MDA 2001), în toate cele trei dicționare academice precitate sunt elaborate, pentru una și aceeași unitate lexicală (cum, clar, glăsuiește secțiunea etimologică a articolelor), (câte) două articole lexicografice, ceea ce înseamnă că formele lexicele **cheățălă** și **chițele** ar reprezenta, lexicologic evaluate, două unități lexicele și nu o singură unitate lexicală, cum, corect, au considerat Lajos Tamás (v. Tamás 1966/212) și Dorin Gămulescu (v. Gămulescu 1974/106), cu precizarea că forma-titlu este, la L. Tamás, **chițele**, iar la D. Gămulescu, **cheățălă**.

Notă. Forma lexicală **cheățălă**, considerată formă-titlu (= intrare, leamă) de Dorin Gămulescu și variantă lexicală de Lajos Tamás, este o formă lexicală fonematică dialectală *literalizată*, cum numai așa apare ea ortografiată în toate cele trei dicționare academice (care, știut este, au adoptat și aplicat, inconsecvent însă, procedeul *literarizării* și nu, precum Dorin Gămulescu, care a adoptat și aplicat, greșit adeseori, procedeul *literalizării*); *literalizată*, *cheățălă* = (desigur) **cheățélă**, după cum, corect (de astă dată), „forma cu rostire dialectală” (precizează redacția DA) *chițăle* (din H XVIII 145, 144) a devenit, prin *literarizare*, **chițele**, în DA, MDA și DELR.

2. În al doilea rând, în legătură cu articolele lexicografice reproduse sub **I.**, ne îngăduim următoarele observații și precizări:

2.1.1. Articolul lexicografic intitulat: **cheățălă** din DA este lucrat pe baza unei unice atestări, sursa: „H. VIII 5” = un răspuns (din anul 1885–1887, cum rezultă din datarea DLR 2021/LXV) la *Chestionarul lingvistic al lui B.P. Hasdeu* (pentru care, v. Hasdeu 1972/3–12) din localitatea bănățeană Comloșul Mare (pentru care, v. NALR Ban. 1980/89–91).

2.1.2. Articolul **cheățălă** a fost redactat de către C. Lacea în perioada de dinainte de „15.V.1929–27.IX.1929”, când a fost tipărită coala 20 a volumului cuprinzând și acest regionalism bănățean. Nu știm dacă între timp, în lunga perioadă dintre 1929–2023, această formă-lexicală a fost sau nu a mai fost atestată și altundeva. Știm, însă, de la experta noastră în terminologia portului popular românesc, eminenta etnolingvistă Zamfira Mihail, că termenii „cheățălă, chițelie, chițăle, chițea (< scr. *keselje* [=, corect, **kecelja** – n.n. I.M.], GĂMULESCU 106) nu apar în răsp. ALRR” (Mihail 1978/90), informație foarte prețioasă chiar și numai pentru faptul că localitatea Comloșul Mare este punct de anchetă (= 56) în rețeaua NALR–Ban.; ancheta în această localitate a fost realizată de Ioan Faiciuc, unul dintre reprezentanții de frunte ai geografiei lingvistice românești.

2.1.3. Spre deosebire de C. Lacea și S. Pușcariu, nu credem că forma lexicală **cheățălă** = (prin literarizare) **cheățelă** (v., *supra*, **II.1. Notă**) este „un sârbism, în Banat”, ci (cu certitudine) un maghiarism în localitatea Comloșul Mare, pentru că acest (deocamdată) hapax legomenon denumind un „șorț mai scurt”, provine din *re c t* din magh. **kecele** „șorț”, etimologie propusă, greșit însă, de N. Drăganu (în Drăganu 1927/153) pentru forma lexicală: *kiczellie* = *chițelie* „praecinctorium”, formă lexicală înregistrată, pentru întâia dată, în *primul dicționar al limbii române* (v. ANON. CAR. (c. 1650 =) 2008/93, poziția 1919).

Notă. Redactând această notă lexicografică, mi-am amintit că, în urmă cu mulți ani, lingvistul iugoslav de origine română Radu Flora a prezentat, în cadrul Simpozionului româno-iugoslav (organizat, în perioada 21–25 octombrie 1976, la București), o comunicare intitulată *Hasdeu și sârbii și subintitulată Elemente sârbocroate în ancheta dialectală din 1884 și în Etymologicum Magnum Romaniae*. Cum am în biblioteca de la Stolna volumul cuprinzând actele acelui simpozion internațional, am descoperit că, înaintea noastră, nici el nu a considerat că forma lexicală **cheățălă** din localitatea Comloșul Mare ar proveni din scr. **kecelja** (< magh. **kecele**) din moment ce, în prima listă cuprinzând elementele lexicale de origine sârbocroată descoperite în răspunsurile (din cele 12 localități, 11 din Banatul românesc și 1 din Banatul sârbesc), forma lexicală **cheățălă** din „H. XVIII. 5” nu apare, cum, spre exemplu, în cea de a doua listă (întocmită numai pentru

localitatea bănăţeană Măidan =, astăzi, Brădişorul de Jos şi nu, cum greşit menţionează R. Flora, Brădişorul de Sus) apare sârbismul: „CHITĂLIE «opreg» (= *kecelja*)” (v. Flora 1979/145).

2.1.4. Interpretând forma lexicală maghiară **kecele** drept o formă de plural, vorbitorii comloşeni (=, la origine, „olteni, transilvăneni, crişeni, bănăţeni”, cum se precizează în NALR–*Ban.* 1980/89) au creat singularul *cheătălă* = **cheătălă**.

2.1.5. Spre deosebire de articolul lexicografic independent **cheătălă**, articolul lexicografic independent **chiţele** este redactat (în DA, se înţelege) pe baza mai multor surse bibliografice, începând cu ANON. CAR. (c. 1650 =) 2008/93 (poziţia 1919) şi continuând cu sursele „H XVIII (1885–1887) 144, 145, 146 şi 269”; „Liuba-Iana 1895/17”, „Costin 1926/79”, precizând, pe de o parte, că sursele „H XVIII/144, 145, 146” reprezintă aceeaşi localitate bănăţeană reprezentată prin sursa „Liuba-Iana, M.”, iar, pe de altă parte, sursa „H XVIII/269” reprezintă graiul bănăţean vorbit în localitatea Srediştea Mică (din Banatul sârbesc), pentru care vezi, în mod special, Bălan 1972–1973.

Notă. La aceste atestări utilizate de redacţia DA, adăugăm (din documentarea înfăptuită de noi): Molin 1910/192 (ap. Gămulescu 1974/106); Petrovici 1935/150: 2012/327, „kiţăle 37, fota dinapoi [sârb. *kecelja* «şorţ»]”; Petrovici 1942/72: 2012/383, „khţălhe (p. 53 = 356), *fotă ca în Banat* [din sârb. *kecelja* «şorţ»]”; Trâpcea 1964/270 (din localităţile bănăţene Greoni, Sasca Română şi Bănia, ultimele două fiind puncte de anchetă în reţeaua NALR–*Banat*), subliniind, în mod special, precizările lui E. Petrovici referitoare la portul femeilor din Valea Mlavei, precum: „Femeile poartă poale albe, având două «zăvhelşi», o «zăvhelcă» înainte şi una înapoi [...]. Mai de mult [...] în loc de «zăvhelca» dinapoi, aveau «kiţălhe cu şucuri» (opregul, fota cu ciucuri a portului bănăţean)” (Petrovici 1942/53).

2.1.6. Spre deosebire de Drăganu 1927/153 şi DA 1940, dar într-un deplin acord cu Emil Petrovici, considerăm că forma lexicală **chiţele** (cu pl. *chiţeli*) provine nu „din ung. *kecele*, *köcöle*, *köcölöje*, *köcölye*” (cum a susţinut Drăganu 1927/153) şi nici „din sârb. *kecelja* s. ung. **kecele** «şorţ»” (cum a susţinut redacţia DA), ci numai şi numai din „sârbescul *kècelja*” (cum a susţinut E. Petrovici şi, apoi, semntarul acestei note lexicografice). Avea şi are perfectă dreptate E. Petrovici când, pe baza criteriului geografic (la care, însă, trebuie adăugat, neapărat, şi criteriul semantic = semasiologic), a respins explicaţia lui N. Drăganu, redactând şi publicând următoarea notă etimologică pe care, fiind foarte importantă (şi) metodologic, ne-am îngăduit să o reproducem integral:

„**Chiţele** «fotă dinapoi, ciucurii de la fota dinapoi» (v. Costin, *op. cit.*, s.v.). D-l prof. Drăganu (în DR. IV, p. 153) derivă pe *kiczellie* «praecinctorium», dat de Anonymus Caransebesiensis în vocabularul

său [...], din ung *kecele, köcöle, köcölöje, köcölye*. Cum însă acest cuvânt e răspândit astăzi mai cu seamă în sud-vestul Banatului (în nord și nord-est se zice *opreg*), e mult mai probabil că a fost împrumutat din sârbește. E adevărat că sârbescul *kècelja* «praecingulum» e însuși un împrumut din ungurește (v. Rječnik, s.v.); în Banat avem însă multe ungurisme intrate prin filieră sârbească ceea ce se poate vedea după fonetismul lor de ex. *acov, aršov* (v. DA, s.v.).

În cazul lui *chițele*, singur criteriul geografic ne face să credem că e de origine sârbă.

E de remarcat că din *chițele* s-a format un singular analogic *chițéa* (v. Costin, op. cit., s.v.)” (Petrovici 1931/366–369, nota 5).

2.2.1. Pentru articolul lexicografic **cheățălă** din MDA 2001/481, a se vedea observațiile de sub 2.1.1.–2.1.4..

2.2.2. Pentru articolul lexicografic **chițele** din MDA 2001/507, a se vedea, în primul rând, observațiile de sub 2.1.5. și 2.1.6., iar în al doilea rând trebuie observat și precizat că definiția sinonimică prin utilizarea termenului **foță** = (1) „piesă care înfășoară corpul” sau (2) „fiecare dintre cele două bucăți de țesătură de la brâu în jos la costumul f.” (Mihail 1978/85) este greșită. Corect a procedat DA și DELR, care au definit termenul **chițele** prin geosinonimul **opreg**.

2.3.1. Pentru articolul **cheățălă** din DELR 2015/180, a se vedea observațiile de sub 2.1.1.–2.1.4.

2.3.2. Pentru articolul **chițele** din DELR 2015/223, a se vedea, pe de o parte, observațiile de sub 2.1.5. și 2.1.6., iar, pe de altă parte, varianta lexicală *chețelie* trebuie eliminată, pentru că ortografia românească actuală ascunde „difongarea mai nouă, «țărănească», în cazuri ca *dĂomn, burhete* [...]”, difongare pentru care v. Pușcariu 1994/143.

3. În al treilea (și ultimul) rând, redacția ieșeană a DLR (s.n.), litera C va trebui să elaboreze nu două articole lexicografice independente, ci doar unul singur, cu etimologie multiplă.

BIBLIOGRAFIE

1. ALR II 1956; 1961 = *Atlasul lingvistic român*. Partea a II-a, serie nouă, de Emil Petrovici, redactor principal: Ioan Pătruț, vol. I, 1956; vol. VI, 1965, București, Editura Academiei.
2. ALRM II 1967 = *Micul Atlas lingvistic român*. Partea a II-a, serie nouă, de Emil Petrovici, redactor principal: Ioan Pătruț, vol. III, București, Editura Academiei.
3. ALRT II 1943 = Emil Petrovici, *Texte dialectale* culese de... Suplement la *Atlasul lingvistic român* II, Muzeul Limbii Române, Sibiu – Leipzig.

4. ANON. CAR. (c. 1650 =) 2008 = *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române.
5. Bălan 1972–1973 = Ion Bălan, *Un corespondent bănățean al lui B. P. Hasdeu: Mihai Juică*, în „Analele Societății de limba română din P.S.A. Voivodina”, Zreanjanin, nr. 3-4, pp. 95–100.
6. Boerescu 2017 = Pârvu Boerescu, *Etimologii românești controversate*, București, Editura Academiei Române.
7. Chest. ALR I 1989 = *Chestionarul Atlasului lingvistic român I*, elaborat [...] de Sever Pop și editat [...] de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară.
8. Chest. ALR II 1988 = *Chestionarul Atlasului lingvistic român II*, elaborat de Emil Petrovici și editat [...] de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară.
9. Chest. NALR 1963 = *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*, întocmit, sub conducerea lui Emil Petrovici și B. Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, Petre Neiescu, Grigore Rusu și Ionel Stan, în FD, V.
10. DA 1913; 1934; 1937; 1940 = Academia Română, *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Pușcariu, Tomul I, partea I: **A–B**, 1913; tomul II, partea I: **F–I**, 1934; tomul II, partea II, fascicula I: **j–lacustru**, 1937; tomul I, partea II: **C**, 1940, București.
11. DELR 2011; 2015; 2018 = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul etimologic al limbii române (DELR)*, vol. I, **A–B**, 2011; vol. II, litera **C**, partea 1: **ca–cizmă**, 2015; partea a 2-a: **clac–cyborg**, 2018, București, Editura Academiei Române.
12. Densusianu 1915 = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Editura Socec & Co.
13. DLR 1969; 1974; 2021 = Academia Română, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tomul VII, partea a 2-a, litera **O**, 1969; tomul VIII, litera **P**, partea a 2-a: **pe–pînar**, 1974; tomul I, litera **A**, fascicula 1: **a–abzițui**, 2021, București, Editura Academiei Române.
14. Drăganu 1924 = N. Drăganu, [la rubrica:] *Etimologii*, în DR, III, 1922–1923, pp. 692–724.
15. Drăganu 1927 = N. Drăganu, *Mihail Halici. (Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII)*, în DR, IV, partea I, 1924–1926.
16. Flora 1979 = Radu Flora, *Hasdeu și sârbii. Legăturile lui Hasdeu cu sârbii și limba sârbocroată. Elemente sârbocroate în ancheta dialectală din 1884 și în*

- Etymologicum Magnum Romaniae*, în *Actele Simpozionului româno-iugoslav* (București, 21–25 octombrie 1976), București, Universitatea din București.
17. Gămulescu, Jivcoviți 1970 = Dorin Gămulescu, Mirco Jivcoviți, *Dicționar sârbocroat-român*, București, Pančevo, Editura științifică, Novinsko preduzeće „Libertatea”.
 18. Gămulescu 1974 = Dorin Gămulescu, *Elemente(le) de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, București – Pančevo, Editura Academiei – Novinsko preduzeće „Libertatea”.
 19. Hasdeu 1972 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, vol. 1, București, Editura Minerva.
 20. LEXIC REG. 1967 = Societatea de Științe Istorice și Filologice, *Lexic regional*, vol. II, redactor coordonator: Lucreția Mareș, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
 21. Mării 2015 = I. Mării, *Notă lexicologică: bujaie*, în „Caietele Sextil Pușcariu”, II, Actele Conferinței Internaționale „Zilele conferinței Internaționale „Zilele Sextil Pușcariu”, ediția a II-a, Cluj-Napoca, 10–11 septembrie 2015, Editura Scriptor • Argonaut, pp. 243–252.
 22. Mării 2017 = Ion Mării, *Note lexicografice*, în DR, XXII, nr. 1, pp. 37–50.
 23. Mărușca 1970 = Nicolae Mărușca, *Graiul comunei Borod. Consonantismul, lexicul și onomastica*. Extras din „Cercetări de limbă și literatură”, III, Oradea.
 24. MDA 2001; 2002; 2003, III; 2003, IV = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, vol. I, A–C, 2001; vol. II, D–H, 2002; vol. III, I–Pr., 2003; vol. IV, Pr.–Z., 2003, București, Editura Univers Enciclopedic.
 25. Mihail 1978 = Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei.
 26. Molin 1910 = Romul S. Molin, *Din graiul bănățenilor* (ap. Gămulescu 1974/27).
 27. NALR–Ban. 1980 = Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat. *Date despre localități și informatori*, de Eugen Beltechî, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, sub conducerea lui Petru Neiescu, București, Editura Academiei.
 28. Petrovici 1931 = Emil Petrovici, *O seamă de sârbisme din Banat*, în DR, VI, pp. 366–369.
 29. Petrovici 1935 = Emil Petrovici, *Graiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, București, Imprimeria națională (în colecția: „Biblioteca Dacoromaniei”, condusă de Sextil Pușcariu, nr. 8).
 30. Petrovici 1935: 2012 = Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului (Banat)*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III, 1935, p. 25–158, monografie republicată în

- Emil Petrovici, *Cercetări etnologice și dialectologice în Transilvania și Banat* [=, corect, în Transilvania, Banat și Serbia], editori Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2012, Editura pentru Studii Europene, pp. 123–337.
31. Petrovici 1942: 2012 = Emil Petrovici, *Note de folklor de la românii din Valea Mlavei (Serbia)*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, VI, 1942, pp. 43–75, studiu republicat în Emil Petrovici, *Cercetări etnologice și dialectologice în Transilvania și Banat* [=, corect, în Transilvania, Banat și Serbia], editori Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2012, Editura pentru Studii Europene, pp. 341–388.
32. Pușcariu 1977 = Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, Cuvânt înainte de Ioan Colan, Ediție îngrijită de Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
33. Pușcariu 1994 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II, *Rostirea*, Ediția a II-a, îngrijită de Magdalena Vulpe, studiu introductiv de Andrei Avram, București, Editura Academiei Române.
34. Scriban (1939 =) 2013 = August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939; ediție anastatică îngrijită și prefăcută de I. Oprea, București, Editura „Saeculum I. O.”, 2013 (ediție la care trimitem în text).
35. Stoica 1825–1827 : 1981 = Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin Mioc, ediția a II-a revăzută, Timișoara, Editura „Facla”.
36. Tamás 1966 = Tamás Lajos, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
37. Teaha 1961 = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crișului Negru*, București, Editura Academiei.
38. Todoran 1969, 1970 = R. Todoran, *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (I), în CL, XIV, nr. 2, p. 291–303; (II), în CL, XV, nr. 1, pp. 51–62.
39. Trâpcea 1964 = Th. N. Trâpcea, *Cuvinte de origine sârbească din graiul bănățean*, în AUT, II, pp. 266–273.